

Telegrafiška poteza je v deželi 24 milj dolga, ter stika Beljak in Celovec z Dunajem, z Ogri pa s Terstom.

Ljudskih šol je bilo 1861. leta 333 in sicer 299 katoliških pa 34 protestantskih, tako da je prišla 1 šola na 8 naselbin. Glavnih šol je bilo med njimi 10; za dečke 5 katoliških in za deklice tudi 5. Po nemško se je učilo v 249 šolah; po slovensko v 28, v obeh jezikih, v 56. Podučevalo je vseh skupaj 459 oseb (med njimi 107 katehetov, 313 učiteljev in učiteljic pa 39 učiteljskih pomočnikov). Med učitelji je bilo 38 protestantov. Otrok za šolo vgodnih je bilo 32217, v šolo jih je pa le hodilo 24484 ali 70% otrok za šolo. Nedeljskih šol je bilo 300, v ktere je hodilo 5174 dečkov in 4189 deklet. Viša realka je v Celovcu, in tudi viši gimnazij benediktinski. V Celovcu je tudi zasebni zavod za gluho - neme obojega spola; tu ste tudi oskerbnišnici s 4 učitelji pa s 312 gojenci.

Za povzdigo slovenskega jezika in slovenskega slovstva dela

a. društvo sv. Mohorja v Celovcu, ktero je imelo 1868. leta 10174 letnih in 284 duš dosmertnih udov in izdaja podučne, pobožne in zabavne knjige;

b. čitalnica v Celovcu.

Uprava.

Deželna uprava je taka, kakoršna sicer v deželah cislajtanskih. V Celovcu stanuje lastni deželni poglavar, v sodnijskem oziru spada Koroško pod višo deželno sodnijo v Gradcu.

V deželni zbor voli Koroško 37 poslancev, in v državni zbor jih pošilja 5.

Čistih dohodkov je dežela dala 1860. leta 2,554.895 gold., torej po 7 gold. na glavo; čistih stroškov za deželno upravo pa je bilo 1,218.633; ostaja toraj čistih 1,336.262 gold., ktero je dalo Koroško za osrednjo državno upravo.

Deželno imé, po latinsko Carantanum, se nahaja prvič v VIII. stoletji.

Stari in mladi Slovenec.

Zaprêta.

O. Interdictum, in zaprêtiti je increpare, praecipere, repellere.

S. Pretiti ali protiti mi je navadno, zapretiti in zapreta pa rabim premalokdaj. **Z a p r e t i t i** nam. zažugati, užugati (cf. subjugare.)

Zasovū.

O. Vectis, iz zasuti obruere, ali práv za prav zasunāti obturare.

S. **Z a s o v** nam. zarinek ali zapah pri durih in vratih (cf. zasunka repagulum habd.).

Zastava.

O. Kakor v novoslovenščini.

S. Pa tudi nam. zasada insidiae; **z a s t a v** in **z a s t a v - n i k** je obses. Sicer se rabi **z a s t a v** in **z a s t a v a**, kakor **z a l o g** pa **z a l o g a** (**z a s t a v** in **z a l o g** obses et pignus).

Zastapū.

O. Tutela, opitulatio; **z a s t a p i t i - a t i - o v a t i** protegere, opitulari; **z a s t a p i t e l j** tutor, **z a s t a p i n i k ū** propugnator, **z a s t a p i n i c a** patrona.

S. Menil sem, da je **z a s t o p**, **z a s t o p a t i**, **z a s t o p n i k** celo nova oblika po nemški (vertreten, obstruere, vrata zastopiti), in bōdla me je, kadar sem jo čital v novejših knjigah in časnikih; ali sedaj vidim, da je **z a s t o p - i t i - n o s t** itd. v smislu „verstehen“ nemškuta (**z a s t o p i** se z nogo ne pa z umom!), v inih pomenih pa, kadar se govori o „varhih, pomočnikih, braniteljih, besednikih, zavetnikih“ itd., znana je bila že Vam, toraj če dobro služiti i meni.

Zahvaliti.

S. Zdelo se mi je, da je ponarejena po nemški „sich bedanken“ se zahvaliti, in da je še mlada nam. hvaliti laudare, gratias agere; ali že **V i s t e** imeli zahvaliti in zahvaljati gratias agere, toda brez — se.

Začelo.

O. I začettstvo na pr. sv. Marije conceptio.

S. Menda se razloči od novosl. spočetje. Tudi bi ne bilo napak, ako bi za načelnik, načelo, načelno — pisali časi začelno, **z a č e l o**, **z a č e l n i k** dux.

Zajččari.

O. Zajččari piši *canis leporum venator* — pes, ki zajee lovi.

S. Ker pišete Vi samo zajeci, vidim da je najboljše tedaj *z a j e c*, ne pa *zajic*, *zavec*, *zec*, katerih oblik celo nimate.

Zvati.

O. *Clamare, vocare* — vpiti, klicati, kakor novosl.

S. Pa vendar prereditko, na pr. zvati na obed, *zvatelj*, *z v a t a j* qui invitat, ad coenam invitans (cf. *zóvica*, *zóvčín* Murko).

Zvězdiniků.

O. *Astrologus, z v ě z d ě n i c a astrologia*.

S. Lepše kakor *zvezdar* ali *zvezdogled-ec*, *zvezdozorec* ali - *borec* ali - *slovec*!

Zvěř.

O. Časi moškega časi ženskega spola, ima tudi lastno sklanjo.

S. Posebej zaznamnja *zverstvo feritas*, *z v e r o s t* in *zverinstvo beluarum natura*, *zverica* in *zverinica femina*, de *feris*; *zverina caro ferina*, *zverno beluarum*, *zverski beluinus*; *zveriti se n. pr. jariti se i zveriti irasci et furere*.

Zemlja.

O. Kakor *nsł.*, in le malokdaj se bere *zemja*, in menda samo enkrat *zeml f.*, kakor *česk.*

S. Ali ravno ta oblika mi je všeč, da rabim lahko *zemlínũ*, *zemliskũ* — *zemno*, *zemska* nam. *zemeljsko*, *zemeljno*. *Zemlístvo* na pr. *telese*, *natura terrestris*. Dasi pišejo ini Slovani *zemlja* tudi za deželo, državo, pokrajino, meni vendar ni po volji p. Sv. Ciril in Metod prideta v *zemljo slovensko* nam. v deželo, ker *zemlja* je zlasti *terra*, *terra continens*. Kako da je *zemljaninũ* Vam bil *qui eiusdem est civitatis*, in celo *condiscipulus*?

Zima.

O. *Hiems, frigus*, in *zimnosti frigus*.

S. Kar sicer zovejo „*zimica*“, je po Vaše tudi *zimnica febris* *nsł.* *merzlica*.

Ziscl.

O. *Crepidarum venditor.*

S. Vi pišete: *vocabulum obscurum*. Poznam hišo, kjer se pravi: pri Ziscu, in kjer so res bili čevljarji.

Zlo.

O. Sej vendar sploh znano sedanjim Slovencem: malum, iniquitas.

S. Pisari naj se nam. hudo, hudobija itd. mnogotero po stsl. zloba in zlobí; zlobiti in zlobiti se na koga irasci, aegre ferre; zlob saevus, zloba sta bila, zlobost-ota-stvo, zlobnik, zloč f. miseria, zlostvije dolus, zled f. malum, zledinū noxius p. jedno i zledno.

O. Zlorodinū, nasprot dobrorodinū, zloslavinū ignobilis, zlovodinū, zlosččinū difficilis rectu, ad secandum; zločistū-stivū malus, impius, nasprot blagočistū-stivū itd.

S. Iz zel-zli je serb. zlica (femina prava) hudobna ženska, moški zlič; stari zlec t. j. zlodej.

Znakū.

O. *Signum; familiaris p. svoje znaky.*

S. Znamnje ali znamenje, znamenstvo, znanje in znanstvo, je tudi novosl.; paziti mi je na razloček med znamenivū significans, pa znamenitū insignis, conspicuus.

Zrakū.

O. Zrakū ima mnogo pomenov: visus, oculus, forma, facies, species, idea, contemplatio.

S. Iz korenike zr-zrk je nsl. zrak aër habd. hung. zrklo pupilla meg. zrkalo rib. croat. zraka f. radius itd. Zrklo ali zerklo, kar zenica nam. zrenica. — Zerkalo mi je doslej bilo tudi speculum, Vi imate pa le zrcalo. — Zračiti je spectare, in zračna ptica (de aquila) acute cernens, ne po novosl. razlagati. — Zritelj spectator, zrcalnik speculator; zriteljno theoretice, nasprot deteljno practice.

Ząbū.

S. Radix, pravite, zęb dilacerare, olim ząbrū cf. nsl. zuberine gingiva; zębsti dilacerare, frigere, congelari; mar tudi zębnaťi, zębati germinare iz perve korenike? Zęblica fringilla, nsl. zeba (Fink).